

Capitolul I. Etimologia și sensurile termenului drept

Secțiunea 1. Noțiunea de „drept”

A încerca să definim „dreptul” înseamnă a găsi răspunsul la întrebarea „ce este dreptul?”.

Noțiunea de „drept” a încercat multiple definiții de-a lungul timpului, constituind o preocupare intensă atât pentru juriști, cât și pentru filosofi, sociologi, psihologi, economiști etc. Interesul pentru definirea „dreptului” se remarcă în toate domeniile de activitate, atâta timp cât această noțiune este strâns legată de alte noțiuni fundamentale, cum ar fi cele de „obligație”, „libertăți”, „interese legitime”.

Dacă preocuparea pentru ideea de „drept” apare încă din antichitate, cristalizarea acestei noțiuni și metamorfozarea ei într-o adevărată știință – știința dreptului – are loc abia în secolul al XIX-lea.

Noțiunea de „drept” provine din limba latină, respectiv de la „*directus*” care avea înțelesul de „direct”, „orizontal/vertical”, „în linie dreaptă”, existând însă o denumire latinească specifică înțelesului juridic de „drept”, respectiv substantivul „*jus*”, cea mai cunoscută construcție latinească fiind adagiul „*jus est ars boni et aequi*” („*dreptul este arta binelui și a echității*”). Așadar, deși limba română a preluat cuvântul „drept” din limba latină, acordându-i și o semnificație juridică, există numeroase alte cuvinte specifice domeniului juridic care își găsesc etimologia în „*jus*”, cum ar fi cele de „just”, „justiție”, „jurisprudență” etc.

Din punct de vedere juridic, noțiunea de „drept” are numeroase sensuri.

Într-un prim sens, când vorbim despre drept ne referim la însăși știința dreptului.

Dreptul, în opinia profesorului M.B. Cantacuzino, „*este o disciplină, adică autoreglare a acțiunilor omenești, întrucât aceste acțiuni privesc în chip direct sau indirect raporturile cu alți oameni sau cu grupul social, sau mai exact cu diferite grupuri sociale din care fac parte. [...] Această reglare reciprocă a acțiunilor omenești – neapărat reciprocă, întrucât e o cerință a raporturilor dintre oameni – poate să fie privită din trei puncte de vedere și anume: întâi se pune, în mod imediat, întrebarea: care sunt normele cu care corespunde dis-*

ciplina juridică într-un moment dat și într-un mediu determinat; răspunsul la această întrebare constituie studiul dreptului pozitiv. Acest studiu sugerează neapărat o a doua întrebare privitoare la originea normelor actuale și la transformarea sau evoluția lor în decursul timpurilor; răspunsul la această întrebare constituie partea istorică a studiului. Dar odată această elaborare făcută, va rămâne o a treia curiozitate de satisfăcut și această curiozitate de natură psihologică atinge noțiunea de drept în chiar esența ei primordială”^[1].

Așadar, dreptul, din acest punct de vedere, cuprinde ansamblul normelor juridice adoptate în scopul asigurării unei direcții în organizarea vieții sociale, economice, politice etc., reprezentând astfel axa fundamentală a supraviețuirii societății și omenirii.

Pentru a-și putea îndeplini rolul directiv și de echilibrare, dreptul este format, deopotrivă, din libertăți și obligații, de cele mai multe ori corelative. *„Dreptul este principiul de direcție, de coeziune socială, el dă societății caracterul de definit, de coerență”^[2].*

Acesta este un prim sens al noțiunii de drept, reprezentând ceea ce doctrina numește *„drept obiectiv”* adică *„totalitate a normelor sau regulilor de conduită instituite sau sancționate de către stat în cadrul funcției legislative și a căror aplicare și respectare este asigurată prin exercitarea celorlalte funcții ale statului – administrativă și judecătorească”^[3].*

Spre deosebire de dreptul obiectiv, *„dreptul subiectiv”,* care prezintă cel de-al doilea sens al noțiunii de drept, presupune în concret o libertate, o facultate a unui subiect de drept determinat de a pretinde respectarea intereselor și a libertăților sale de către terții cu care vine în contact, putând apela în acest sens la forța legii și a autorităților menite să o aplice.

Din categoria dreptului obiectiv face parte și *dreptul pozitiv*, noțiune ce cuprinde totalitatea normelor juridice aflate în vigoare la un moment dat, drept ce se bucură de obligativitatea aplicării sale tuturor subiectelor de drept.

În doctrina națională au fost identificate trăsăturile dreptului obiectiv după cum urmează: a) *aplicabilitatea imediată și continuă;* b) *obligativitatea aplicării sale;* c) *obligativitatea respectării sale,*

[1] M.B. CANTACUZINO, *Elementele dreptului civil*, Ed. All Beck, București, 1998, p. 1-2.

[2] N. POPA, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Actami, București, 1999, p. 45.

[3] L. UȚĂ, *Unele considerații despre ordinea de drept, dreptate, lege și justiție (1)*, în Cogito, vol. III, nr. 1/2011, p. 113.

fiind un drept înzestrat cu sancțiuni juridice și bucurându-se de forța de coercițiune statală^[1].

Giorgio Del Vecchio, în lucrarea sa „*Lecții de filozofie juridică*”, identifică trăsăturile dreptului obiectiv ca fiind următoarele:

– *bilateralitatea* (care reprezintă corelația dintre a cere și a realiza; facultatea juridică înseamnă facultatea de a cere ceva altora, posibilitatea cererii existând pentru o parte, deoarece cealaltă are datoria de a da sau a nu împiedica);

– *generalitatea* (caracteristica de a fixa tipuri, prin abstractizare; dreptul obiectiv se referă la o clasă de cazuri, nu la persoane determinate, având în vedere ceea ce se repetă mai des în viață);

– *imperativitatea* (presupune un comandament pozitiv sau negativ, punând față în față două subiecte, unul având o facultate de a cere, iar celălalt datoria de a da sau a face);

– *coercibilitatea* (care înseamnă impunerea cu forța, în caz de neexecutare; lipsind constrângerea, lipsește și dreptul, cele două concepte fiind inseparabile)^[2].

Adesea, doctrina și practica de specialitate folosesc noțiuni precum: „drept substanțial”, „drept material”, „drept procedural”.

Noțiunea de „*drept substanțial*” sau „*material*” vizează „*ansamblul acelor categorii de norme juridice care au un conținut normativ propriu-zis, adică „normează, stabilesc conduite, fapte, acțiuni ale subiecților într-un raport juridic”*^[3], în timp ce noțiunea de „*drept procesual*” (sau procedural) vizează „*categoria normelor juridice care cuprind în conținutul lor proceduri, modalități, mijloace prin care se aplică normele dreptului substanțial sau material*”^[4].

Dacă ne raportăm la principalele surse de reglementare în materie civilă și penală, trebuie precizat că dreptul material sau substanțial îl constituie Codul civil, respectiv Codul penal, iar dreptul procesual/procedural își are sediul în Codul de procedură civilă, respectiv Codul de procedură penală.

^[1] În acest sens, a se vedea N. POPA, *op. cit.*, 1999, p. 45.

^[2] G. DEL VECCHIO, *Lecții de filosofie juridică*, Ed. Europa Nova, București, 1993, în C. VOICU, A. RĂȘCANU, I. SAVU, M. CIOCOIU (coord. C. TITĂ), *Teoria generală a dreptului. Caiet de seminar*, Ed. Fundației „România de Măine”, București, 2010, p. 5.

^[3] A. SIDA, D. BERLINGHER, *Teoria generală a dreptului*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2007, p. 13.

^[4] *Idem*.

Secțiunea a 2-a. Normativitatea juridică

Societatea umană, pentru a putea supraviețui și evolua, a impus individului o anumită conduită permisă în limite ce decurg din obligații plurale și îmbracă forma unor reguli morale, reguli cutumiare, dar mai ales reguli juridice, nerespectarea acestora atrăgând condamnarea individului de către colectivitate și obligarea acestuia de a se supune normativității sociale, având la îndemână, pentru îndeplinirea acestui scop, atât măsuri preventive, cât mai ales sancționatorii.

Comportamentul persoanei este supus unor aprecieri și reacții din partea societății instituționalizate cu ajutorul normelor sociale, chemate să modeleze hotărârile și comportamentul individului, dirijându-le în direcția dorită de ordinea socială dominantă. Răspunderea socială implică sancționarea socială a atitudinii persoanei neconcordante cu normele sociale instituite.

Gusti spunea că *„voința socială este esența realității sociale nu numai pentru că reprezintă trăsătura caracteristică a acesteia față de alte genuri de realități, dar și pentru că este izvorul întregii vieți sociale, realitate pe care o găsim înapoia tuturor fenomenelor sociale, acestea fiind produsele și creațiile ei”*^[1].

Natura socială a omului a dus la formarea colectivităților și ulterior la formarea societății. Însă, deoarece nu toți membrii colectivităților respectă drepturile cutumiare ale celorlalți și normele sociale, a apărut nevoia de reglementare, de lege care să fie respectată de toți indivizii pentru a se putea atinge binele comun. Prin intermediul acesteia, valorile fundamentale și-au găsit protecția de care aveau nevoie, întrucât norma juridică cuprinde și sancțiune juridică, iar sancțiunea juridică implică posibilitatea de a apela la forța de constrângere a statului în cazul conduitei contrare regulii. Constrângerea individului prin intermediul legii a reprezentat astfel compromisul acestuia cu societatea în care trăiește, prin ierarhizarea voințelor, astfel încât voința colectivă să fie supraordonată voinței individuale.

În acest sens, Montesquieu aprecia „într-un stat, adică într-o societate în care există legi, libertatea nu poate consta decât în a

^[1] D. GUSTI, *Sociologie juridică. Culegere de texte*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1997, p. 27.

putea face ceea ce trebuie să vrei și de a nu fi constrâns să faci ceea ce nu trebuie să vrei^[1].

Conform acestuia libertatea nu poate fi una absolută, ci una pur juridică. Există libertatea de a face sau nu face ceva în măsura în care legea permite. Dar legea nu trebuie să fie tiranică, întrucât, continua același autor, libertatea nu există „*decât atunci când nu se abuzează de putere; dar experiența de totdeauna ne învață că orice om care deține o putere este înclinat să abuzeze de ea și că el merge mai departe așa, până ce dă de granițe*”^[2].

Relația dintre drept și societate, de altfel necesară prin natura realității care o impune, este interesant surprinsă în concepțiile lui P. Andrei prin aceea că „*ideea de just, injust, trebuința de norma juridică s-a născut odată cu societatea, de aceea valorile juridice sunt valori sociale, al căror rol este de a reglementa funcțiunea realității sociale*”^[3].

Justiția reprezintă atât virtutea fundamentală a unei comunități umane, cât și scopul acesteia, reprezentând unitatea dintre individ și stat. Această unitate presupune stabilirea unui acord între individ și colectivitate, acord ce garantează astfel unitatea și forța statului. Este ceea ce Platon spunea în Republica: „*legea nu se sinchisește ca în întreaga cetate să existe fericirea, punându-i de acord pe cetățeni, prin convingere și constrângere, făcându-i să-și facă parte unul altuia din folosul pe care fiecare poate să-l aducă obștii. Legea face să fie în cetate astfel de oameni, nu ca să-l lase pe fiecare să se îndrepte pe unde ar vrea, ci ca ea să-i folosească pentru a întări coeziunea cetății*”^[4].

Dreptul apare ca o creație a societății cu scopul de a normaliza relațiile sociale, dar dreptul nu poate exista fără puterea sa de constrângere, sub forma diverselor sancțiuni aplicabile conduitelor umane ce încalcă normele juridice și sociale impuse.

Așadar, totalitatea normelor religioase, juridice, morale, economice, ecologice, etice etc. formează normativitatea socială care face posibilă existența și supraviețuirea societății. O componentă specială a acesteia o reprezintă normativitatea juridică care cuprinde totalitatea normelor juridice venite să formeze comportamentul indivizilor în societatea în care trăiesc.

[1] MONTESQUIEU, *Despre spiritul legilor*, vol. I, Ed. Științifică, București, 1964, p. 193.

[2] *Idem*, p. 194.

[3] P. ANDREI, *Filosofia valorii*, Ed. Fundația „Regele Mihai I”, București, 1945, p. 153.

[4] PLATON, *Opere*, vol. V, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 319.

Referitor la normativitatea juridică s-a spus în doctrina națională că ea „vizează prin specificul ei nu «toate» sau «orice» categorii de raporturi sociale ci, în principal, acea categorie largă și complexă de raporturi care se desfășoară direct sau indirect între indivizi sau grupuri umane, raporturi care implică deci, «alteritatea» (ad alterum) adică raporturile individului cu semenii, cu «alții», indiferent dacă «alții» sunt un alt individ, grupuri sau structuri socio-umane ori societatea în ansamblul ei. Această caracteristică a normativității juridice trebuie înțeleasă în sensul că reglementarea juridică nu are ca obiect – în esența ei – nici reglementarea nemijlocită a raporturilor individului cu sine însuși (adică a obligațiilor și drepturilor față de sine), nici a raporturilor sale cu meta-existența sa (adică îndatoririle ori drepturile sale fără de Creator, Dumnezeu, «viața de apoi» etc.)”^[1].

Mircea Djuvara, referindu-se la activitatea de legiferare, consideră ca semnificative două momente principale: constatarea existenței situațiilor sociale care reclamă reglementarea juridică și stabilirea de către legiuitor a idealului juridic de conduită potrivit acestor situații sociale^[2].

Astfel, rezultă că numai printr-o cunoaștere profundă a fenomenelor sociale pot lua naștere normele juridice, fiindcă numai în acest fel ele vor putea forma conduite și impune principii, iar legislația va fi în concordanță cu evoluția societății și transformările produse.

Conform analizei efectuate de doctrina de specialitate, principiile legiferării sunt următoarele: principiul fundamentării științifice a activității de elaborare a normelor juridice, principiul asigurării unui raport firesc între dinamica și statica dreptului (principiul echilibrului), principiul corelării sistemului actelor normative și principiul accesibilității și al economiei de mijloace în elaborarea actelor normative^[3].

Conform art. 6 din Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative^[4], modificată prin Legea nr. 29/2011, soluțiile pe care trebuie să le cuprindă proiectul

[1] A. SIDA, D. BERLINGHER, *op. cit.*, p. 29.

[2] M. DJUVARA, *Teoria generală a dreptului. Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*, Ed. All, București, 1995, p. 563.

[3] I. RĂDULESCU, *Principiile dreptului între istoricitate și modernitate*, în volumul „Știință și codificare în România”, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 321; C. VOICU, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Universul Juridic, București, 2008, p. 179-185; I. CRAIOVAN, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Olimp, București, 1998, p. 226-228.

[4] Republicată în M. Of. nr. 260 din 21 aprilie 2010, modificată și completată prin Legea nr. 29/2011 (M. Of. nr. 182 din 15 martie 2011).

unui act administrativ „*trebuie să fie temeinic fundamentate, luându-se în considerare interesul social, politica legislativă a statului român și cerințele corelării cu ansamblul reglementărilor interne și ale armonizării legislației naționale cu legislația comunitară și cu tratatele internaționale la care România este parte, precum și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*”.

Trăsăturile normativității juridice sunt următoarele:

1. Ca regulă generală, principala caracteristică vizează *obligativitatea și generalitatea* aplicării normelor de drept la toți indivizii, normele de conduită juridică având trecute în conținutul lor și sancțiunea în cazul nerespectării acestora și bucurându-se de posibilitatea concretă de a fi aduse la îndeplinire prin forța statală;

2. *Normativitatea juridică pornește de la scopul social al normelor*. Astfel, deși reprezintă în concret voința legiuitorului materializată în normele juridice adoptate, ea pornește dintr-o nevoie socială, din necesitatea de a reglementa raporturi juridice între oameni și are astfel un scop social, în esență scopul de a asigura un echilibru în viața politică, economică și socială de zi cu zi.

Secțiunea a 3-a. Factorii de configurare a dreptului

Un vechi adagiu latin, poate printre cele mai celebre, atribuit lui Cicero anunța „*ubi societas ibi jus*” adică „*acolo unde este societate este și lege*”. Vorbim astfel de două realități complementare care nu pot avea existențe separate, exclusive, de două dimensiuni care permit dezvoltarea societății și evoluția acesteia din toate punctele de vedere.

Influențele sunt astfel reciproce. Dacă la început a existat colectivitatea, societatea, iar ca reacție a acesteia la nevoile zilnice s-a născut dreptul, în epoca actuală societatea nu poate evolua în haos, în absența legii sau ignorarea acesteia.

Așa cum se afirmă în doctrină, „*ar fi imposibil ca dreptul să recunoască sau să protejeze idealuri precum libertatea, democrația, dreptatea sau adevărul, fără să se lase la rândul său influențat de ele, fără să fie contaminat și să își adapteze acțiunile astfel încât ele să fie conforme cu astfel de idealuri, să țințească spre împlinirea lor. Moralitatea trasează idealuri pentru drept, pe care acesta*

încearcă să le realizeze. Valorile sunt transmise noilor generații și astfel însușite de acestea și transmise mai departe^[1].

Așadar, dreptul nu are o existență de sine stătătoare, ci una subordonată normelor sociale, contextului moral, economic, juridic, ecologic etc. în care se naște.

Așa cum afirma M. Villey „sistemele de drept nu trebuie separate de contextul lor nonjuridic, deoarece principiile legii și precedentele judecătorești sunt explicabile prin situarea lor într-un anumit context social, politic și istoric”^[2]. „Nu încapă îndoială că realitatea juridică (juridicul) este o dimensiune inalienabilă a realității sociale în condiții istorice determinate. Existența ei nu poate fi desprinsă de existența celorlalte părți ale unei societăți, suportând influența acestora și exercitând la rândul-i influență asupra lor”^[3]. „Cu alte cuvinte, dreptul nu este în afara unui anumit determinism cauzal, adică al unui ansamblu de factori care își pun amprenta, direct sau indirect, cu pondere variabilă, asupra procesului de configurare a dreptului atât în conținutul, cât și în forma sa”^[4].

Rezultă din cele exprimate mai sus că există o multitudine de factori de configurare a dreptului, factori care determină existența acestuia, evoluția și ulterior încetarea aplicabilității anumitor norme juridice.

Doctrina a cunoscut astfel numeroase clasificări ale factorilor de configurare a dreptului.

Astfel, A. Naschitz, în studiul „*Teorie și tehnică în procesul de creare a dreptului*”^[5], consideră că factorii de configurare a dreptului pot fi împărțiți în trei clase: factori ce țin de cadrul natural, factori ce țin de cadrul social-politic și factorul uman.

Pornind de la împărțirea propusă de autoarea menționată, pe care o împărtășim, urmează să prezentăm fiecare categorie de factori menționați.

1. În prima categorie, *factori ce țin de cadrul natural*, intră elementele componente ale mediului geografic, factorul demografic, factorul ecologic etc.

[1] A.F. MĂGUREANU, *Contribuții ale moralei la procesul de codificare*, în volumul „Știință și codificare în România”, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 528.

[2] M. VILLEY, *Philosophie du droit (I). Définitions et fins du droit*, Ed. Dalloz, Paris, 1975, p. 14.

[3] N. POPA, *op. cit.*, 1999, p. 60.

[4] A. SIDA, D. BERLINGHER, *op. cit.*, p. 31.

[5] A. NASCHITZ, *Teorie și tehnică în procesul de creare a dreptului*, în N. POPA, Ed. Academiei, București, 1969, p. 63.

Blaise Pascal surprindea indirect, dar atât de bine, importanța cadrului natural în influențarea normelor juridice prin următoarea afirmație: „*Un meridian hotărăște asupra adevărului. Legile fundamentale se modifică. Hazlie justiție pe care o influențează un râu sau un munte; adevăr dincoace de Pirinei, eroare dincolo*”^[1].

Dincolo de absurditatea aparentă a adevărului exprimat, cadrul natural a reprezentat dintotdeauna un factor de configurare a dreptului, întrucât statele lumii au adoptat reglementări naționale specifice în concordanță cu caracteristicile mediului de viață. Astfel, în ceea ce privește factorul demografic, de-a lungul timpului, în anumite state au existat norme juridice care încurajau nașterile multiple de copii în vederea creșterii natalității, interzicând avortul (cazul României în perioada comunistă), pe când în alte state, din cauza exploziei demografice care crește pericolul înfometării, au fost edictate legi care să limiteze numărul nașterilor (cazul Chinei).

2. A doua categorie o reprezintă *factorii ce țin de cadrul social-politic*.

Așa cum am arătat deja, dreptul este o creație a societății menită să răspundă intereselor sale, interese în permanentă evoluție și schimbare ce provin din domenii din cele mai diverse ale societății: politic, economic, cultural, ideologic etc.

„*Dreptul reglează conduita umană în diverse relații sociale în funcție de specificul acestora (politice, economice, morale, culturale sau de altă natură) conferindu-le, alături de normativitatea lor proprie, internă sau intrinsecă și o normativitate juridică, externă sau extrinsecă, ajungându-se până la starea în care diferitele genuri de relații sociale să nu poată subzista în afara cadrului legal care le consacra*”^[2].

Dreptul este o creație a societății pe care vine să o îplinească. Relația dintre valorile juridice și cele sociale sunt surprinse de P. Andrei în lucrarea sa „*Filosofia valorii*”, astfel: „*valorile juridice derivă din cele culturale-etice și tind să desăvârșească personalitatea umană pentru crearea valorilor culturale. Valorile juridice nu au sens de a exista decât în societate, întrucât fundamentul lor este ideea de comunitate*”^[3].

Influența factorului politic asupra configurării dreptului este evidentă dacă avem în vedere însuși creatorul normelor juridice denumit adesea în doctrină într-o manieră generală, abstractă,

[1] B. PASCAL, *Pensées*, Ed. Garnier-Flammarion, Paris, 1976, p. 88.

[2] I. SANTAI, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2002, p. 31.

[3] P. ANDREI, *op. cit.*, p. 153.

„legiuitorul”, care nu este nimeni altcineva decât politicul, respectiv organele statale cu puteri legislative, formate la rândul lor din partide, formațiuni politice și alte organisme de această natură.

De aceea, schimbările la nivel politic prin perindarea la conducerea statului a diverse formațiuni politice presupun întotdeauna modificarea normelor juridice existente sau cel puțin adoptarea unor noi norme juridice.

„Factorul politic este cel care decantează, cristalizează și exprimă voința comunității statale a acelei societăți, voință care se exprimă în principal prin elaborarea de către instituțiile competente ale puterii a normelor de drept. Determinismul politic asupra dreptului este deci un determinism direct și este cel mai bine evidențiat în contextul schimbărilor între factorii politici la conducerea și exercitarea puterii de stat. Uneori asemenea schimbări sau rotații la putere antrenează schimbări esențiale ale dreptului în ansamblul său (schimbări ale formelor de guvernământ, regimuri politice sau forme ale structurii de stat etc. atrag, de regulă, și schimbări importante ale normelor juridice sau ale sistemului juridic în ansamblul său)”^[1].

În strânsă legătură cu factorul politic este *factorul ideologic* care stă chiar la baza formării partidelor și formațiunilor politice.

Factorul economic este un factor fundamental de configurare a dreptului, influențând apariția și evoluția normelor juridice mai ales în domenii ce privesc raporturile juridice de proprietate, de producție, de comercializare, de circulație a bunurilor și valorilor etc.

Unul dintre exemplele cele mai elocvente în acest sens este diferența de reglementare a dreptului de proprietate în economia de piață, specifică epocii postdecembriste, drept recunoscut și garantat prin legea fundamentală, având un caracter absolut, exclusiv și imprescriptibil extinctiv, cuprinzând în conținutul său atributul de dispoziție nelimitat, spre deosebire de dreptul de proprietate în economia centralizată, specifică epocii comuniste, care limita semnificativ dreptul de proprietate privată, în condițiile în care o persoană nu putea deține în proprietate mai multe case de locuit, iar terenurile erau scoase din circuitul civil.

Din ce în ce mai mult însă, odată cu schimbarea regimurilor totalitare în majoritatea statelor lumii și formarea uniunilor de state, mișcări politice care au avut ca cauză, dar mai ales ca efect, schimbări fundamentale la nivelul economiei, evoluția dreptului și aprobarea lui de economie este mai mult decât evidentă.

^[1] A. SIDA, D. BERLINGHER, *op. cit.*, p. 32.

Oliver Wendell Holmes observa cu finețe evoluția legăturii între drept și economie în lucrarea sa „*The Path of The Law*”, unde afirma următoarele „*Pentru studiul rațional al dreptului omul literei scrise poate fi omul prezentului, dar omul viitorului este omul statisticii și maestrul economiei (...). Vedem că pentru orice trebuie să dăm ceva în schimb și învățăm să comparăm avantajele pe care le câștigăm cu alte avantaje pe care le pierdem și să știm ce facem atunci când alegem*”.

Deși factorul economic este un factor de configurare a dreptului incontestabil, „*dreptul are o autonomie (nu absolută) în relația cu factorul economic. Aceasta se manifestă în primul rând prin supraviețuirea unor norme juridice propriilor lor agenți cauzali de natură economică; unele instituții juridice reușesc să fie viabile de-a lungul timpului în pofida unor schimbări profunde în baza economică. În al doilea rând, independența relativă a dreptului în raport cu factorul economic se regăsește în capacitatea acestuia de a prepara legislativ condițiile favorabile ale formării și dezvoltării unor procese economice noi. Așa s-a întâmplat în România după decembrie 1989, când s-au elaborat actele normative ale trecerii la economia de piață*”^[1].

3. *Factorul uman* reprezintă cea de-a treia categorie de factori cu un rol deosebit în configurarea dreptului.

Dreptul este creat de oameni pentru oameni. Legea va avea în permanență în vedere factorul uman, fiind adaptată la nevoile acestuia în corelație cu nevoile statului. Însăși scopul acesteia este acela de a stabili reguli de conduită și de a prevedea sancțiuni în cazul nerespectării acestora.

De exemplu, în materie penală au fost introduse infracțiuni noi în funcție de apariția și dezvoltarea fenomenului incriminat la nivel național, cum ar fi infracțiunile în domeniul informatic, au fost înăspriate anumite pedepse pentru alte infracțiuni, precum infracțiunile de furt calificat, sau au fost abrogate alte tipuri de infracțiuni, odată cu schimbarea mentalității societății, cum este cazul infracțiunilor de adulter.

„*Dreptul este implicat în procesul de adaptare a oamenilor la viața socială, fiind – în acest sens – un model cultural, al cărui specific constă în «propunerea» unui model de conduită, considerată utilă din punct de vedere social. În acest proces de adaptare a omului, dreptul are o cauză eficientă (trebuințele sau trebuințele –*

[1] I. HUMĂ, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Fundației „Academice Danubius”, Galați, 2003, p. 13.

tendințe psihologice ale indivizilor), un fond (sistemul social), o formă (tehnica juridică prin intermediul căreia necesitățile sociale se exprimă în termeni juridici) și o cauză finală (instaurarea justiției și a moralității)^[1].

Cea mai importantă categorie de drepturi, care reflectă cel mai bine factorul uman în configurarea dreptului, este cea a drepturilor fundamentale ale omului, recunoscute la nivel internațional (cel mai important instrument fiind Convenția Europeană pentru Drepturile Omului), dar și la nivel național, constituțional: dreptul la viață, dreptul la proprietate, dreptul la vot etc.

Alături de factorii deja menționați mai amintim și următorii factori: factorul istoric, specificul etnic-național de evoluție, factorul biologic, factorul sau cadrul internațional (care a căpătat o influență din ce în ce mai mare dacă avem în vedere, spre exemplu, obligativitatea armonizării dreptului național cu dreptul comunitar) etc.

În concluzie, dreptul nu se poate naște și nu poate avea o existență de sine stătătoare și nici nu poate fi înțeles „*decât în contextul interferenței sale cu ceilalți factori și condiții ale existenței, în care context dreptul apare ca un factor determinat dar și determinant – în anumite limite – asupra ansamblului factorilor existenței social-istorice, ale culturii și civilizației societății*”^[2].

Secțiunea a 4-a. Funcțiile dreptului

Dreptul este o constantă a vieții. Scopul dreptului este acela de a impune direcții, conduite, comportamente și astfel de a regulariza raporturile sociale în toate domeniile vieții.

Analizând importanța dreptului profesorul M.B. Cantacuzino opina: „*dreptul ne apare astfel ca limbajul, ca fenomenul social prin excelență. Așa precum necesitatea de a trăi în comun dă naștere nevoii unei limitări reciproce a puterilor pe care năzuințele și nevoile fiecăruia le pune în mișcare. În această toleranță reciprocă, în această nevoie de a îngădi puterile care se ciocnesc, stă germele organizării sociale, adică al ordinii publice, într-un cuvânt al dreptului*”.

El identifica astfel rolul fundamental al dreptului ca fiind acela de a sta la baza orânduirii sociale, de a face ordine în haos, de a limita puteri și de a conferi libertăți.

^[1] E. JORION, *De la sociologie juridique. Essai. Etudes de sociologie juridique*, Editions de l'Institut de Sociologie, Bruxelles, 1967, p. 37.

^[2] A. SIDA, D. BERLINGHER, *op. cit.*, p. 33.

Raportat la acest scop, doctrina a definit mai întâi noțiunea de „funcții ale dreptului”, pentru ca mai apoi să treacă la identificarea acestora.

Într-o variantă mai accesibilă studenților, funcțiile dreptului au fost definite în doctrină ca reprezentând „*acele activități concrete pe care le desfășoară dreptul pentru a-și realiza scopul său fundamental, acela de a reglementa conduita oamenilor și de a asigura ordinea în societate potrivit voinței generale*”^[1].

Funcțiile dreptului vin astfel să declanșeze întreg mecanismul juridic pentru a se ajunge la atingerea scopului acestuia.

Doctrina de specialitate^[2] a identificat patru astfel de funcții: funcția de instituționalizare sau formalizarea juridică a organizării social-politice, funcția de conservare, apărare și garantare a valorilor fundamentale ale societății, funcția de conducere a societății și funcția normativă.

1. *Funcția de instituționalizare sau formalizare juridică a organizării social-politice*^[3], funcție ce se identifică prin raportare la rolul dreptului care prin intermediul legilor, în special a Constituției și a legilor organice, stabilește cadrul de organizare și funcționare a instituțiilor statului la nivel statal sau teritorial.

Astfel, prin intermediul *Constituției* se reglementează constituirea și funcționarea Parlamentului, Președinției, Guvernului, Autorității Judecătorești, Administrației publice. Prin intermediul *legilor organice* se asigură organizarea și funcționarea ministerelor, partidelor politice, Curții Constituționale etc.

2. *Funcția de conservare, apărare și garantare a valorilor fundamentale ale societății*

Prin intermediul normelor juridice componente, dreptul este nu doar instrumentul prin care iau naștere reguli de conduită pozitive sau negative, ci și instrumentul prin care sunt garantate valori fundamentale pentru societate, precum: dreptul la viață, dreptul la proprietate, dreptul la exprimare etc.

Numai prin garantarea respectării acestor valori se poate realiza coeziunea socială și funcționarea mecanismelor economice căci numai astfel se poate tinde spre un echilibru între interesele statale și interesele individuale și chiar și numai între interesele private ale indivizilor ce trăiesc în aceeași comunitate.

[1] I. SAVA, *Introducere în drept*, Ed. Fundației „România de Măine”, București, 2006, p. 108.

[2] N. POPA, *op. cit.*, 1999, p. 134-137.

[3] I. CETERCHI, M. COSTIN, S. POPESCU, *Rolul social al dreptului în socialism*, în volumul „*Rolul și funcțiile dreptului*”, Ed. Academiei, București, 1974, p. 16.